

Мати (скорочено)

Микола Хвильовий

Оповідач розповідає про родину із дореволюційного містечка. Батько був кравцем і хотів би бути кошовим отаманом (як і Тарас Бульба), він мріє зробити із своїх синів Остапа та Андрія військових людей.

Остап (старший кравців син) закінчив т. зв. "приходську школу". За всяку ціну хотів кравець зробити зі свого любого сина (як і з другого сина) військову людину, тому продавши своє майно (козу й курку з півнем), повів батько Остапа до місцевої гімназії. Батько взяв із сина обіцянку, що той згодом піде до військової школи, і стане військовим як Остап для Тараса Бульби.

Остап вступив в ту гімназію саме тієї осені, коли чудакуватий кравець помер, залишившись дружини з синами в бідності.

Його дружина й діти жила в неможливих злиднях. І вже не могла мати віддати Андрія в гімназію й віддала його до простенької ремісної школи.

Два брати пішли по різних шляхах: один носив чистенький костюмчик та вже з дитинства мав тенденцію зробитись негативним типом, а другий не знімав засмальцьованої сорочки. Одного мати мусіла годувати пахучими сосісками ("На дві копійки на сніданок, щоб не глузували паничі!"), а другий їв чорний хліб з олією. Остап завжди був усміхнений, а Андрій ніколи й не посміхався

Матері було шкода Андрія, вона хотіла для нього кращого життя, любила мати своїх синів однаково, але її мізерний заробіток не дозволяв виховувати синів так, як хотілось би...

Проходили роки...

Мати, щоб заробити на хліб мусила цілими днями шити одяг на замовлення, і лише іноді вверчері могла приголубити свої синів.

Остап обіймав матір і обіцяв, що коли скінчить гімназію, то буде годувати свою маму цукерками, що вони не будуть поневірятися. А Андрій не вмів ласкатись, і ніколи мати не чула від нього теплого слова. Така поведінка гнітила матір.

В 1914 році почалась війна. В цей час Остап був уже у восьмому класі гімназії, а Андрій, скінчивши ремісну школу, працював у містечковій кузні. В цей час мати вже не знала колишніх злиднів, Остап хоча і не допомагав матері, але зате Андрій тепер кожного місяця приносив заробіток. Сім'я мріяла про власний маленький будиночок. Але війна зруйнувала їх мрії.

Мати затривожилась, адже синів могли забрати в солдати. Вона прислухалась до розмов у місті, жителі якого були патріотично настроєні, сподіваючись на швидку перемогу.

Скоро Остав розбив серце матері — заявивши, що йде добровольцем на фронт, щоб вшанувати пам'ять свого батька. Мати і брат відмовляли сина, але то була марна справа, він таки відправився на фронт і зробив там непогану кар'єру. Але про це мати

дізналася не з листів сина, а з ілюстрованих журналів. Мати пишалась ним, але їй було сумно, бо вона розуміла, що син уже, мабуть, ніколи до неї не повернеться.

Життя в містечку стало похмуře, війна стала звичайним побутовим явищем... Тоді мати зазнала дальшого удару.

Андрія покликали на війну, але він не пішов на військову службу, і його оголосили дезертиром. Андрій втік із рідного містечка, і залишилась мати самотньою зозулею у своїй підвальній кімнаті. Її життя стало безрадісне, не розуміла вона для чого жити...

І невідомо, до чого б привели бідну жінку її муки, коли б не революція.

Перший вибух 17-го року і скоро її сини мали бути вдома.

Остап, георгієвський кавалер чотирьох хрестів, зайшов ненадовго до матері і відправився із своїм отрядом на Дін.

Через деякий час до матері приїхав і Андрій з великим отрядом і саме в той час, коли в країні вже зацвіли червоні зірки на кашкетах. Андрій розпитавши про Остапа й сам зашумів зі своїм отрядом на Дін.

Мати чула, що Дону гуртуються офіцерські сили, вона знала, що червоні готуються до смертельної боротьби з ними, але вона ніяк не хотіла зрозуміти, що її сини в різних таборах, що десь на донських степах Остап і Андрій можливо б'ються вони вони на смерть. Від цієї думки їй було страшно. І здалося їй тепер життя не домовиною, а безвихідним, страшним виттям смертельно пораненого пса.

Так проходили роки. По селах, містах і містечках лютувала громадянська війна. То ці переможуть, то ті, і здавалося напівмертвій матері, що ніколи не закінчиться це жахіття.

Нарешті загони і Остапа і Андрія були біля рідного міста. Цілий тиждень переходило містечко із рук у руки, і мати тільки під кінець узнала, що то її сини воюють один з одним на порожніх вулицях свого рідного містечка. Мати кинулася до штабу Остапа, благала, щоб він припинив бійку, а син відправив матір додому.

Мати не пізнала сина — Остап був суворий і далекий. Мовчки пішла мати додому.

В цю ніч вона зустрілася і з Андрієм, але він був таким же далеким і чужим, як Остап. Андрій просив матері допомогти поквитатися з його найлютішим ворогом — з Остапом. Для матері було незрозуміло чому її сини ворогують.

Ратпом у дворі з'явилися вершники, мати сховала любого сина Андрія на горищі.

Остап з вершниками вимагав видати брата Андрія, і хоча мати казала, що не бачила його, п'яний Остап був готовий довести своїм побратимам, що у боротьбі для нього не має рідних, він готовий вбити і брата, і матір.

Вона з полегшенням зіпхнула, коли вершники не знайшли Андрія під час обшуку, але Остап сказав, що якщо вона до ранку не видасть Андрія, то пощади не буде.

Мата намагалась нагадати сину про його дитячі обіцянки, але той з вершниками лише реготав. Остап сказав, що народити і виховати не велике діло і во ім'я якихось там шляхетних поривань він не буде підставляти свою голову братові Андрієві!

Мати з жахом дивилась на свого сина і нічого не розуміла. Вона все втішала себе надією, що це — ніщо інше, як п'яний бред п'яної людини, і вже не могла втішати себе

такою надією. Остап з вершниками залишилися спати на ґанку; та до ранку чекати відповіді і її останнього слова. Вона мусить сказати, де сховала Андрія.

Мати сиділа в темріві, година здавалася цілою вічністю... Вона згадувала своє невеселе життя, маленьких синів. Як колись вони ласкали її своїми дитячими рученятами і так хороше зазирали в її обличчя. А тепер сини не хочуть визнавати один одного, навіть матері уже не визнають.

І раптом вона зрозуміла, що вже оджила вже свій час, і на її земне місце прийшли нові люди, з новими далекими її бажаннями. І тоді захотілось матері вмерти.

Мати побачила, що Остап спав і пролізла на горище до Андрія. Мати пропонувала йому тікати, але Андрій хотів знати де спить Остап.

Мати зрозуміла, що задумав Андрій і не довго думаючи, сказала, що він спить на її ліжку.

Андрій сказав матері, щоб вона злазила з горища і не перешкоджала йому. І послухала мати сина, пішла в кімнату та лягла на своєму ліжку.

Вона лежала в ліжку і прислухалася, мати чула як Андрій спустився з горища, чула як шукав сокиру.

І хоче вона йому сказати, щоб він не шукав сокири, і чомусь не може цього зробити.

Мати вже бачить, як іде до її ліжка її молодший любий син. Вона хоче попередити його і чомусь не може цього зробити. Та й навіщо попереджати, коли так приємно мріяти. І мріє вона про щасливе життя, і мріє, аж поки до неї підходить Андрій, аж поки трапилось те, чого й треба було чекати...

І тоді враз гупнуло... То Андрій, гадаючи, що на ліжку лежить його брат Остап, поспішає виконати свій громадський обов'язок.

І замість мрій, перед материними очима раптом загорілись якісь рожеві потойбічні світи. Мати навіть не встигла скрикнути. Матері вже не було. І зовсім даремно сокира знову падала на її голову і так настирливо гупала в передранковій темряві. Матері вже не було...